

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 15 czerwca 2023 r. (*)

Odesłanie prejudycjalne – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 – Kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej – Klauzule przeliczeniowe – Określenie kursu wymiany między tą walutą obcą a walutą krajową – Skutki stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku – Skutki uznania umowy za nieważną w całości – Możliwość dochodzenia roszczeń wykraczających poza zwrot kwot uzgodnionych w umowie i poza zapłatę odsetek za zwłokę – Szkoda po stronie konsumenta – Niemożliwość rozporządzenia kwotą miesięcznych rat przekazanych bankowi – Szkoda po stronie banku – Niemożliwość rozporządzenia kwotą kapitału przekazanego konsumentowi – Odstraszający skutek zakazu stosowania nieuczciwych warunków umownych – Skuteczna ochrona konsumenta – Wykładnia sądowa przepisów krajowych

W sprawie C- 520/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska) postanowieniem z dnia 12 sierpnia 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 24 sierpnia 2021 r., w postępowaniu:

Arkadiusz Szczęśniak

przeciwko

Bankowi M. SA,

przy udziale:

Rzecznika Praw Obywatelskich,

Rzecznika Finansowego,

Prokuratora Prokuratury Rejonowej Warszawa-Śródmieście w Warszawie,

Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: C. Lycourgos, prezes izby, L.S. Rossi, J.- C. Bonichot, S. Rodin (sprawozdawca) i O. Spineanu-Matei, sędziowie,

rzecznik generalny: A.M. Collins,

sekretarz: M. Siekierzyńska, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 12 października 2022 r.

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu Arkadiusza Szcześniaka – R. Górski oraz P. Płaska, radcowie prawni,
- w imieniu Banku M. SA – A. Cudna-Wagner, G. Marzec, radcowie prawni, B. Miąskiewicz oraz M. Minkiewicz, adwokaci,
- w imieniu Rzecznika Praw Obywatelskich – M. Taborowski, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich, B. Wojciechowska, radca prawny oraz G. Heleniak, adwokat,
- w imieniu Rzecznika Finansowego – B. Pretkiel, Rzecznik Finansowy, którego wspierali P. Tronowska oraz M. Obroślak, radcowie prawni,
- w imieniu Prokuratora Prokuratury Rejonowej Warszawa-Śródmieście w Warszawie – M. Dejak, prokurator delegowany do Prokuratury Regionalnej w Warszawie oraz M. Dubowski, Prokurator Okręgowy w Warszawie,
- w imieniu Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego – J. Jastrzębski, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, K. Liberadzki oraz A. Tupaj-Cholewa, radca prawny,
- w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna oraz S. Żyrek, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu portugalskiego – P. Barros da Costa, C. Chambel Alves, A. Cunha oraz S. Fernandes, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – N. Ruiz García oraz A. Szmytkowska, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 16 lutego 2023 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29) oraz zasad skuteczności, pewności prawa i proporcjonalności.

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Arkadiuszem Szcześniakiem (zwanym dalej „A.S.”) a Bankiem M. SA w przedmiocie powództwa o zaspokojenie roszczenia wynikającego z korzystania z pieniędzy na podstawie

umowy kredytu hipotecznego, która powinna zostać uznana za nieważną ze względu na to, że umowa ta nie może dalej obowiązywać po usunięciu z niej nieuczciwych warunków.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Motywy dziesiąty i dwudziesty czwarty dyrektywy 93/13 mają następujące brzmienie:

„bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; [...]

[...]

sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich”.

4 Artykuł 6 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

5 Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

Przepisy polskie.

6 Artykuł 5 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., nr 16) w wersji mającej zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „kodeksem cywilnym”) stanowi:

„Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony”.

7 Artykuł 222 § 1 tego kodeksu stanowi:

„Właściciel może żądać od osoby, która włada faktycznie jego rzeczą, ażeby rzecz została mu wydana, chyba że osobie tej przysługuje skuteczne względem właściciela uprawnienie do władania rzeczą”.

8 Zgodnie z art. 358¹ §§ 1–4 tego kodeksu:

„§ 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania jest suma pieniężna, spełnienie świadczenia następuje przez zapłatę sumy nominalnej, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

§ 2. Strony mogą zastrzec w umowie, że wysokość świadczenia pieniężnego zostanie ustalona według innego niż pieniądz miernika wartości.

§ 3. W razie istotnej zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, zmienić wysokość lub sposób spełnienia świadczenia pieniężnego, chociażby były ustalone w orzeczeniu lub umowie.

§ 4. Z żądaniem zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego nie może wystąpić strona prowadząca przedsiębiorstwo, jeżeli świadczenie pozostaje w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa”.

9 Artykuł 361 §§ 1 i 2 tego kodeksu stanowi:

„§ 1. Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

§ 2. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono”.

10 Artykuł 385¹ §§ 1 i 2 wspomnianego kodeksu ma następujące brzmienie:

„§ 1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

§ 2. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie”.

11 Artykuł 405 tego kodeksu brzmi:

„Kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości”.

12 Artykuł 410 §§ 1 i 2 tego kodeksu stanowi:

„§ 1. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego.

§ 2. Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia”.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

13 W dniu 25 lipca 2008 r. A.S. i jego małżonka E.S. zawarli z Bankiem M. umowę kredytu hipotecznego na okres 336 miesięcy opiewającego na kwotę 329 707,24 złotych polskich (PLN) (około 73 000 EUR), wraz z odsetkami według zmiennej stopy procentowej (zwaną dalej „umową kredytu hipotecznego”). Warunki tej umowy nie były negocjowane indywidualnie. Kredyt był indeksowany do franka szwajcarskiego (CHF), a umowa przewidywała, że miesięczne raty kredytu powinny zostać spłacone w złotych polskich po przeliczeniu zgodnie z kursem sprzedaży franka szwajcarskiego według tabeli kursów walut obcych stosowanej przez Bank M. w dniu zapłaty każdej raty. W następstwie zawarcia aneksu do tej umowy w dniu 6 września 2011 r. A.S. i E.S. uzyskali możliwość zapłaty miesięcznych rat kredytu bezpośrednio we frankach szwajcarskich.

14 W pozwie wniesionym w dniu 31 maja 2021 r. A.S. zażądał od Banku M. zapłaty kwoty 3660,76 PLN (około 800 EUR), powiększonej o ustawowe odsetki za zwłokę od dnia 8 czerwca 2021 r. do dnia zapłaty. Na poparcie swojego powództwa A.S. podniósł, że umowa kredytu hipotecznego zawiera nieuczciwe warunki powodujące jej nieważność, w związku z czym Bank M. pobrał miesięczne raty kredytu bez podstawy prawnej.

15 Zdaniem A.S., korzystając w okresie od dnia 1 października 2011 r. do dnia 31 grudnia 2020 r. z kwoty 7769,06 PLN (około 1700 EUR) odpowiadającej miesięcznym ratom zapłaconym w okresie od czerwca 2011 r. do września 2011 r., Bank M. uzyskał korzyść w wysokości 7321,51 PLN (około 1600 EUR). W konsekwencji A.S. zażądał od Banku M. zapłaty połowy tej kwoty, to jest 3660,76 PLN (około 800 EUR), jako że druga połowa przypada jego małżonce E.S., która nie jest stroną w postępowaniu głównym.

16 W odpowiedzi na pozew, złożonej w dniu 1 lipca 2021 r., Bank M. wniósł o oddalenie powództwa A.S., podnosząc, że umowa kredytu hipotecznego nie powinna zostać uznana za nieważną, ponieważ nie zawierała ona nieuczciwych warunków, a w każdym razie, gdyby miała ona zostać uznana za nieważną, to wyłącznie Bank M., a nie A.S., mógłby dochodzić zapłaty należności z tytułu korzystania z kapitału bez podstawy prawnej.

17 Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska), który jest sądem odsyłającym, wskazał, że A.S. kwestionuje postanowienia zawarte w § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy kredytu hipotecznego, zgodnie z którymi kapitał kredytu i miesięczne raty kredytu są przeliczane z franków szwajcarskich na złote polskie i ze złotych polskich na franki szwajcarskie przy wykorzystaniu kursu wymiany ustalanego przez Bank M. (tzw. „klauzule przeliczeniowe”).

18 Sąd ten wyjaśnia, po pierwsze, że klauzule przeliczeniowe takie jak te będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym są jednolicie uznawane przez polskie sądy za niedozwolone postanowienia umowne i że zostały one wpisane do Rejestru klauzul niedozwolonych prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Polska).

19 Po drugie, sąd odsyłający wskazuje, że orzecznictwo krajowe nie jest jeszcze jednomyślne w kwestii skutków obecności takich nieuczciwych klauzul przeliczeniowych w umowie kredytu hipotecznego. Niemniej jednak z chwilą wydania przez Trybunał wyroku w sprawie Dziubak (C- 260/18, EU:C:2019:819), to jest od dnia 3 października 2019 r., w krajowym orzecznictwie zdecydowanie dominuje stanowisko, wedle którego zawarcie w umowie kredytu tego rodzaju postanowień powoduje nieważność tej umowy.

20 W odniesieniu do skutków uznania umowy za nieważną w prawie krajowym sąd odsyłający wyjaśnił, że umowę, której nieważność stwierdzono, uważa się za nigdy niezawartą (nieważność *ex tunc*). Ponieważ strony wykonały pewne świadczenia na podstawie tej umowy, mogą żądać ich zwrotu, ponieważ są to świadczenia nienależne.

21 Dokładniej rzecz ujmując, sąd odsyłający wyjaśnia, że z jednej strony bank może żądać od kredytobiorcy zwrotu równowartości kwoty głównej kredytu, która została mu udzielona, a z drugiej strony kredytobiorca może dochodzić od banku zwrotu równowartości wpłaconych miesięcznych rat kredytu oraz należności pobranych przez bank. Sąd ów wskazał, że każda ze stron może również żądać zapłaty odsetek ustawowych za opóźnienie, należnych od dnia skierowania wezwania do zapłaty.

22 Sąd odsyłający podkreśla jednak, że orzecznictwo krajowe nie jest jednolite w odniesieniu do kwestii, czy strony nieważnej umowy kredytu mogą żądać, poza zapłatą kwot wymienionych w pkt 21 niniejszego wyroku, zapłaty innych kwot z tytułu korzystania ze środków pieniężnych przez pewien czas bez podstawy prawnej. Podstawą prawną najczęściej przywoływaną przez strony na poparcie takich roszczeń jest bezpodstawne wzbogacenie i zwrot świadczenia nienależnego.

23 Zdaniem tego sądu Trybunał nie wypowiedział się jeszcze w przedmiocie możliwości, w świetle dyrektywy 93/13, żądania przez strony umowy kredytu uznanej za nieważną zwrotu kwot wykraczających poza kwoty wypłacone przez nie w wykonaniu tej umowy.

24 Sąd odsyłający uważa, że nie można uznać żadnego żądania banku, które wykraczałoby poza zwrot kapitału wypłaconego konsumentowi (oraz poza zapłatę, w danym przypadku, odsetek za zwłokę według stopy ustawowej od dnia wezwania do zapłaty), gdyż w przeciwnym razie doszłoby do naruszenia celów realizowanych przez dyrektywę 93/13. Zdaniem tego sądu, jako że nieważność umowy kredytu wynika z zachowania banku, który zastosował nieuczciwe warunki, należy wykluczyć czerpanie przez ów bank korzyści ze swego zachowania, które jest sprzeczne nie tylko z dyrektywą 93/13, lecz również z wymogami dobrej wiary i dobrych obyczajów. Przyznanie korzyści przedsiębiorcom, którzy skorzystali z nieuczciwych warunków, byłoby również sprzeczne z koniecznością zachowania odstrasżającego skutku zakazu stosowania takich warunków przewidzianego w dyrektywie 93/13.

25 W związku z tym zdaniem sądu odsyłającego przyjęcie takiego rozwiązania prowadziłoby do tego, że konsument, który dowiedział się o istnieniu nieuczciwego warunku, wolałby kontynuować wykonanie umowy, niż dochodzić swoich praw, ponieważ nieważność umowy mogłaby narazić go na negatywne konsekwencje finansowe, takie jak zapłata wynagrodzenia z tytułu korzystania z kapitału.

26 Natomiast w odniesieniu do konsumenta sąd odsyłający zauważa, że możliwość żądania przez niego zapłaty kwot wykraczających poza miesięczne raty, które zapłacił bankowi, oraz poza ewentualnie odsetki za zwłokę według stopy ustawowej od momentu wezwania do zapłaty, kosztów, prowizji i składek ubezpieczeniowych, nie wydaje się sprzeczna z zasadą skuteczności.

27 Niemniej jednak zdaniem tego sądu umożliwienie konsumentom żądania od przedsiębiorców zapłaty takich kwot z tytułu korzystania bez podstawy prawnej z kwoty miesięcznych rat oznaczałoby nałożenie na przedsiębiorców nieproporcjonalnej sankcji.

28 Ponadto sąd odsyłający uważa, że możliwe podstawy prawne takich żądań ze strony konsumentów mają bardzo podobny charakter, w związku z czym nie byłoby uzasadnione stworzenie możliwości jednoczesnego dochodzenia tak wielu roszczeń bez naruszenia zasady proporcjonalności. Zdaniem tego sądu przyznanie takiej możliwości byłoby również sprzeczne z zasadą pewności prawa, którą należy rozumieć w ten sposób, że jeżeli umowa pożyczki zostanie uznana za nieważną w całości, obie strony są zobowiązane do zwrotu wszystkich świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy, z wyłączeniem wszelkich innych roszczeń.

29 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 [dyrektywy 93/13], a także zasady skuteczności, pewności prawa i proporcjonalności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą w przypadku uznania, że umowa kredytu zawarta przez bank i konsumenta jest od początku nieważna z powodu zawarcia w niej nieuczciwych warunków umownych,

strony oprócz zwrotu pieniędzy zapłaconych w wykonaniu tej umowy (bank – kapitału kredytu, konsument – rat, opłat, prowizji i składek ubezpieczeniowych) oraz odsetek ustawowych za opóźnienie od chwili wezwania do zapłaty, mogą domagać się także jakichkolwiek innych świadczeń, w tym należności (w szczególności wynagrodzenia, odszkodowania, zwrotu kosztów lub waloryzacji świadczenia) z tytułu tego, że:

1. spełniający świadczenie pieniężne został czasowo pozbawiony możliwości korzystania ze swoich pieniędzy, przez co utracił możliwość zainwestowania ich i osiągnięcia dzięki temu korzyści,
2. spełniający świadczenie pieniężne poniósł koszty obsługi umowy kredytu i przekazania pieniędzy drugiej stronie,
3. otrzymujący świadczenie pieniężne odniósł korzyść polegającą na tym, że mógł czasowo korzystać z cudzych pieniędzy, w tym mógł je zainwestować i dzięki temu uzyskać korzyści,
4. otrzymujący świadczenie pieniężne czasowo miał możliwość korzystania z cudzych pieniędzy nieodpłatnie, co byłoby niemożliwe w warunkach rynkowych,
5. wartość nabywcza pieniędzy spadła na skutek upływu czasu, co oznacza realną stratę dla spełniającego świadczenie pieniężne,
6. czasowe udostępnienie pieniędzy do korzystania może zostać potraktowane jako spełnienie usługi, za którą spełniający świadczenie pieniężne nie otrzymał wynagrodzenia”.

W przedmiocie wniosku o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo

30 Bank M., po przedstawieniu opinii przez rzecznika generalnego, pismami złożonymi w sekretariacie Trybunału w dniach 10 marca 2023 r. i 26 kwietnia 2023 r., wniósł o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo na podstawie art. 83 regulaminu postępowania przed Trybunałem.

31 Na poparcie swojego wniosku Bank M. podnosi w pierwszej kolejności, że opinia rzecznika generalnego, a w szczególności jego uwagi zawarte w pkt 17, 19, 28, 29, 61, 62 i 66, nie pozwala zrozumieć zakresu roszczeń przedsiębiorcy i konsumenta, co uniemożliwia prawidłowe zastosowanie zasad proporcjonalności i skuteczności.

32 W drugiej kolejności Bank M. zastanawia się, czy konsumenci, którzy zaciągnęli kredyt hipoteczny w Polsce, znajdują się w korzystniejszej sytuacji niż konsumenci, którzy zaciągnęli taki kredyt w innym państwie członkowskim, w przypadku gdyby uzyskali oni prawo do dochodzenia, poza zwrotem miesięcznych rat i kosztów, innych roszczeń wobec banku.

33 W trzeciej kolejności Bank M. krytykuje niektóre uwagi zawarte w opinii rzecznika generalnego.

34 W czwartej i ostatniej kolejności Bank M. podnosi, że ustny etap postępowania powinien zostać otwarty na nowo, aby umożliwić Trybunałowi wyjaśnienie wpływu wyroku z dnia 21 marca 2023 r., Mercedes-Benz Group (Odpowiedzialność producentów pojazdów wyposażonych w urządzenia ograniczające skuteczność działania) (C- 100/21, EU:C:2023:229), na sprawę rozpatrywaną w postępowaniu głównym.

35 W tym względzie należy przypomnieć, po pierwsze, że statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz regulamin postępowania nie dają zainteresowanym, o których mowa w art. 23 tego statutu, możliwości przedkładania uwag w odpowiedzi na opinię przedstawioną przez rzecznika generalnego [wyrok z dnia 21 marca 2023 r., Mercedes-Benz Group (Odpowiedzialność producentów pojazdów wyposażonych w urządzenia ograniczające skuteczność działania), C- 100/21, EU:C:2023:229, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo].

36 Po drugie, na podstawie art. 252 akapit drugi TFUE rzecznik generalny przedstawia publicznie, przy zachowaniu całkowitej bezstronności i niezależności, uzasadnioną opinię w sprawach, które zgodnie ze statutem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wymagają jego zaangażowania. Trybunał nie jest związany ani tą opinią, ani uzasadnieniem, w oparciu o które rzecznik generalny dochodzi do zawartych w opinii wniosków. W konsekwencji okoliczność, że jedna z zainteresowanych stron nie zgadza się z opinią rzecznika generalnego, bez względu na to, jakie kwestie poruszono w tej opinii, nie może sama w sobie stanowić uzasadnienia dla otwarcia ustnego etapu postępowania na nowo [wyrok z dnia 21 marca 2023 r., Mercedes-Benz Group (Odpowiedzialność producentów pojazdów wyposażonych w urządzenia ograniczające skuteczność działania), C- 100/21, EU:C:2023:229, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo].

37 Prawdą jest, że zgodnie z art. 83 regulaminu postępowania Trybunał może w każdej chwili, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, postanowić o otwarciu ustnego etapu postępowania na nowo, w szczególności jeśli uzna, że okoliczności zawstęej przed nim sprawy nie są wystarczająco wyjaśnione, lub jeśli po zamknięciu ustnego etapu postępowania strona przedstawiła nowy fakt mogący mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia Trybunału, lub też jeśli sprawa ma zostać rozstrzygnięta na podstawie argumentu, który nie był przedmiotem dyskusji między zainteresowanymi, o których mowa w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

38 Jednakże w niniejszym przypadku Trybunał stwierdza, że posiada wszystkie informacje niezbędne do wydania wyroku, a podstawy rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie nie stanowią argumenty, które nie były przedmiotem dyskusji między zainteresowanymi. Wreszcie, w obu wnioskach o otwarciu ustnego etapu postępowania na nowo, o których mowa w pkt 30 niniejszego wyroku, nie wskazano żadnej nowej okoliczności faktycznej mogącej mieć decydujący wpływ na orzeczenie, jakie Trybunał ma wydać w tej sprawie.

39 W tych okolicznościach Trybunał stwierdza, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, że nie ma potrzeby zarządzenia otwarcia ustnego etapu postępowania na nowo.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

W przedmiocie dopuszczalności zadanego pytania i właściwości Trybunału do udzielenia na nie odpowiedzi

40 We wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający podniósł kwestię dopuszczalności pytania, które skierował do Trybunału, jako że pytanie to dotyczy zarówno roszczeń konsumenta, jak i roszczeń banku w przypadku uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną, podczas gdy do sądu tego zwrócono się wyłącznie z żądaniem konsumenta.

41 W tym względzie należy przypomnieć, że w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE współpracy między Trybunałem i sądami krajowymi wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawist spór i który powinien przyjąć na siebie odpowiedzialność za mające zapaść orzeczenie sądowe, należy dokonanie oceny, w świetle szczególnych okoliczności sprawy, zarówno konieczności wydania orzeczenia w trybie prejudycjalnym po to, aby tenże sąd krajowy był w stanie wydać swoje orzeczenie, jak i znaczenia dla sprawy pytań zadanych Trybunałowi. W związku z tym, jeśli postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest w zasadzie zobowiązany do wydania orzeczenia (wyrok z dnia 13 października 2022 r., Baltijas Starptautiskā Akadēmija i Stockholm School of Economics in Riga, C- 164/21 i C- 318/21, EU:C:2022:785, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

42 Oznacza to, że pytania dotyczące prawa Unii korzystają z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie złożonego przez sąd krajowy pytania prejudycjalnego jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na postawione mu pytania lub gdy problem jest natury hipotetycznej (wyrok z dnia 13 października 2022 r., Baltijas Starptautiskā Akadēmija i Stockholm School of Economics in Riga, C- 164/21 i C- 318/21, EU:C:2022:785, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).

43 Jako że w niniejszym przypadku część pytania prejudycjalnego dotyczy roszczeń przedsiębiorcy wobec konsumenta, podczas gdy w niniejszej sprawie w dniu, w którym złożono wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, nie zostało sformułowane przez Bank M. żadne żądanie w tym zakresie, sąd odsyłający jest zdania, że dopuszczalność tej części pytania prejudycjalnego jest uzasadniona w pierwszej kolejności okolicznością, że uznanie umowy za nieważną ex tunc oznacza zwrot świadczeń nienależnych wykonanych przez każdego z dwóch kontrahentów, w związku z czym odpowiedź na całe pytanie prejudycjalne jest mu niezbędna do

wydania orzeczenia w przedmiocie ewentualnych zarzutów przedsiębiorcy w celu sprzeciwienia się żądaniu konsumenta.

44 W drugiej kolejności sąd ten informuje Trybunał, że zgodnie z wykładnią dominującą w orzecznictwie krajowym, jeżeli obie strony umowy spełniły świadczenia nienależne tego samego rodzaju, a ich świadczenia wynikały z tego samego stosunku prawnego, to za bezpodstawnie wzbogaconą może zostać uznana tylko ta strona, która uzyskała świadczenie w większym zakresie. W konsekwencji w sprawie przed sądem krajowym sąd ten jest w każdym razie zobowiązany do zbadania zasadności roszczeń obu kontrahentów.

45 W trzeciej i ostatniej kolejności sąd ten uważa, że brak odpowiedzi na pytanie prejudycjalne w całości miałby negatywny wpływ na odstraszący skutek dyrektywy 93/13, ponieważ banki działające w Polsce publicznie grożą konsumentom poważnymi konsekwencjami, jeżeli postanowią oni podtrzymać żądania uznania umów kredytu hipotecznego za nieważne, ze względu na to, że przedsiębiorcy ci będą dochodzić od konsumentów roszczeń związanych z bezumownym korzystaniem z kapitału przez konsumentów.

46 Ponadto na rozprawie, która odbyła się przed Trybunałem w dniu 12 października 2022 r., Bank M. poinformował Trybunał, że wszczął odrębne postępowanie zmierzające do uzyskania od A.S. rekompensaty z tytułu bezumownego korzystania z pożyczonego kapitału. Postępowanie to zostało jednak zawieszono do czasu zakończenia niniejszego postępowania przed Trybunałem.

47 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 31–33 opinii, niniejsza sprawa nie jest objęta żadną z sytuacji wymienionych w pkt 42 niniejszego wyroku, w których domniemanie znaczenia dla sprawy pytania prejudycjalnego może zostać obalone. Z wyjaśnień przedstawionych Trybunałowi, streszczonych w pkt 43–46 niniejszego wyroku, wynika bowiem, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, w zakresie, w jakim dotyczy roszczeń banku o rekompensatę wykraczającą poza zwrot kwoty głównej w przypadku nieważności umowy kredytu hipotecznego, ma związek z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, ponieważ sąd odsyłający może być zmuszony, w danym przypadku z urzędu, do zbadania takich roszczeń. Ponadto Trybunał dysponuje informacjami w zakresie stanu prawnego i faktycznego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na zadane pytanie. W konsekwencji postawione pytanie jest dopuszczalne.

48 Ponadto należy przypomnieć, że sąd krajowy winien wskazać stronom, w ramach krajowych norm proceduralnych i w świetle zasady słuszności w postępowaniu cywilnym, w sposób obiektywny i wyczerpujący, skutki prawne, jakie może pociągnąć za sobą usunięcie nieuczciwego warunku, i to niezależnie od tego, czy strony są reprezentowane przez pełnomocnika zawodowego, czy też nie (wyrok z dnia 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C- 19/20, EU:C:2021:341, pkt 97).

49 Taka informacja jest w szczególności tym bardziej istotna, gdy niezastosowanie nieuczciwego warunku może prowadzić do nieważności całej umowy, narażając

ewentualnie konsumenta na roszczenia restytucyjne (zob. podobnie wyrok z dnia 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C- 19/20, EU:C:2021:341, pkt 98).

50 W niniejszej sprawie z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że spór przed sądem odsyłającym dotyczy właśnie skutków prawnych, jakie może pociągnąć za sobą uznanie umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na fakt, że umowa ta nie może dalej obowiązywać po usunięciu nieuczciwych warunków, w związku z czym odpowiedź na część pytania prejudycjalnego, która dotyczy roszczeń przedsiębiorcy wobec konsumenta, jest konieczna, aby umożliwić sądowi odsyłającemu wypełnienie ciążącego na nim obowiązku poinformowania A.S. o takich skutkach.

51 Ponadto Bank M. stwierdził, że Trybunał nie jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na to pytanie, ponieważ dotyczy ono skutków uznania umowy za nieważną, które są regulowane nie przez dyrektywę 93/13, lecz przez różne przepisy prawa krajowego, których wykładnia należy do wyłącznej właściwości sądów krajowych.

52 W tym względzie, jakkolwiek bezsporne jest, że w kompetencji Trybunału nie leży wypowiedzanie się w ramach procedury odesłania prejudycjalnego w przedmiocie wykładni przepisów krajowych ani orzekanie o poprawności ich wykładni zastosowanej przez sąd odsyłający, gdyż taka wykładnia należy do wyłącznej właściwości sądów krajowych (zob. podobnie wyrok z dnia 3 lipca 2019 r., UniCredit Leasing, C- 242/18, EU:C:2019:558, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo), to jednak – jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 35 opinii – pytanie prejudycjalne nie dotyczy wykładni prawa polskiego, lecz wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także zasad skuteczności, pewności prawa i proporcjonalności.

53 W konsekwencji Trybunał jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytanie i jest ono dopuszczalne.

Co do istoty

Uwagi wstępne

54 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem system ochrony ustanowiony na mocy dyrektywy 93/13 opiera się na założeniu, że konsument znajduje się w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on się na warunki umowy sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, na których treść nie może mieć wpływu (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C- 70/17 i C- 179/17, EU:C:2019:250, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

55 Ze względu na tego rodzaju gorsze położenie dyrektywa 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie do ustanowienia mechanizmu zapewniającego, że wszelkie warunki umowne, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą zostać poddane kontroli do celów oceny ich ewentualnie nieuczciwego charakteru. W tym zakresie

do sądu krajowego należy ustalenie, przy uwzględnieniu kryteriów określonych w art. 3 ust. 1 i art. 5 dyrektywy 93/13, czy w świetle okoliczności konkretnego przypadku dany warunek spełnia ustanowione w tej dyrektywie wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C- 70/17 i C- 179/17, EU:C:2019:250, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

56 Z uwagi na charakter i znaczenie interesu publicznego, jakim jest ochrona konsumentów, dyrektywa 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie, co wynika z jej art. 7 ust. 1 w związku z jej motywem dwudziestym czwartym, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami. W tym celu sądy odsyłające są zobowiązane do odstąpienia od stosowania nieuczciwych warunków umowy, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków [wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C- 776/19 do C- 782/19, EU:C:2021:470, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo; a także podobnie wyrok z dnia 8 września 2022 r., D.B.P. i in. (Kredyt hipoteczny denominowany w walucie obcej), od C- 80/21 do C- 82/21, EU:C:2022:646, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo].

57 Warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonego warunku (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 61).

58 W tym względzie Trybunał wyjaśnił, że spoczywający na sądzie krajowym obowiązek odstąpienia od stosowania nieuczciwego warunku umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, pociąga za sobą co do zasady odpowiedni skutek restytucyjny w odniesieniu do tych kwot, ponieważ brak takiego skutku mógłby naruszać skutek odstrasżający, jaki art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy zamierza przypisać stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunków zawartych w umowach zawieranych przez przedsiębiorcę z konsumentami (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 62, 63).

59 Należy również przypomnieć, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymaga, aby państwa członkowskie przewidziały, że nieuczciwe warunki nie wiążą konsumentów „na mocy prawa krajowego” (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo).

60 Niemniej jednak ustalenie przez prawo krajowe ram prawnych ochrony zagwarantowanej konsumentom przez dyrektywę 93/13 nie może zmienić zakresu i – w związku z tym – istoty tej ochrony, podważając tym samym wzmocnienie

skuteczności wspomnianej ochrony poprzez przyjęcie jednolitych zasad dotyczących nieuczciwych warunków, które to wzmocnienie było zamiarem prawodawcy Unii, co zostało wskazane w motywie dziesiątym dyrektywy 93/13 (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 65).

61 W konsekwencji, o ile do państw członkowskich należy określenie za pomocą prawa krajowego warunków, w ramach których następuje stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku zawartego w umowie i w ramach których następują konkretne skutki tego stwierdzenia, o tyle jednak takie stwierdzenie powinno umożliwić przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takiego nieuczciwego warunku, uzasadniając w szczególności prawo do zwrotu korzyści nienależnie nabytych przez przedsiębiorcę, ze szkodą dla konsumenta, w oparciu o wspomniany nieuczciwy warunek (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 66).

62 Przedłożone pytanie prejudycjalne należy badać w świetle tych właśnie rozważań.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

63 Poprzez pytanie prejudycjalne sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy w kontekście uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na to, że nie może ona dalej obowiązywać po usunięciu z niej nieuczciwych warunków, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że:

- stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą konsument ma prawo żądać od instytucji kredytowej rekompensaty wykraczającej poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, oraz
- stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty.

64 Należy stwierdzić, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 44 opinii, że dyrektywa 93/13 nie reguluje wyraźnie skutków nieważności umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem po usunięciu zawartych w niej nieuczciwych warunków. W związku z tym do państw członkowskich należy określenie skutków, jakie pociąga za sobą takie stwierdzenie, przy czym ustanowione przez nie w tym względzie przepisy powinny być zgodne z prawem Unii, a w szczególności z celami tej dyrektywy.

65 Ponadto, jak wskazano w pkt 57 niniejszego wyroku, warunek umowny uznany za „nieuczciwy” należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno co do zasady skutkować przywróceniem sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takiego warunku, uzasadniając w szczególności prawo do zwrotu korzyści nienależnie nabytych przez przedsiębiorcę, ze szkodą dla konsumenta, w oparciu o wspomniany nieuczciwy warunek (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lizing, C- 472/20, EU:C:2022:242, pkt 50, 55 i przytoczone tam orzecznictwo).

66 W zakresie, w jakim – jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 58 niniejszego wyroku – brak takiego skutku mógłby naruszać odstrasżający skutek, jaki art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy zamierza przypisać stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunków zawartych w umowach zawieranych przez przedsiębiorcę z konsumentami, należy uznać podobny skutek restytucyjny, w sytuacji gdy nieuczciwy charakter warunków umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem powoduje nie tylko nieważność tych warunków, lecz również nieważność tej umowy w całości.

67 Ponadto z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z jej motywem dwudziestym czwartym wynika, że dyrektywa ta ma również na celu zniechęcenie przedsiębiorców do stosowania nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

68 Wynika z tego, że zgodność z prawem Unii przepisów krajowych regulujących praktyczne skutki nieważności umowy kredytu hipotecznego z powodu istnienia nieuczciwych warunków zależy od tego, czy przepisy te, po pierwsze, pozwalają na przywrócenie pod względem prawnym i faktycznym sytuacji konsumenta, w której znajdowałby się on w braku tej umowy, a po drugie, nie zagrażają realizacji odstrasżającego skutku zamierzonego w dyrektywie 93/13.

69 W niniejszej sprawie, co się tyczy w pierwszej kolejności możliwości dochodzenia przez konsumenta, w przypadku uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną, roszczeń wykraczających poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy, a także, w danym przypadku, poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, nie wydaje się, z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, by taka możliwość podważała cele przywołane w pkt 68 niniejszego wyroku.

70 W tym względzie do sądu odsyłającego należy zbadanie w świetle wszystkich okoliczności zawistej przed nim sprawy, czy właściwe przepisy krajowe umożliwiają przywrócenie pod względem prawnym i faktycznym sytuacji konsumenta, w której znajdowałby się w braku tej umowy.

71 Co się tyczy odstrasżającego skutku zamierzonego przez art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, należy wskazać, że możliwość przywołana w pkt 69 niniejszego wyroku może przyczynić się do zniechęcenia przedsiębiorców do włączania nieuczciwych

warunków do umów zawieranych z konsumentami, ponieważ włączenie takich warunków pociągających za sobą nieważność umowy w całości mogłoby pociągać za sobą konsekwencje finansowe wykraczające poza zwrot kwot zapłaconych przez konsumenta i poza zapłatę, w danym przypadku, odsetek za zwłokę.

72 Należy dodać, że przyjęcie przez właściwy sąd środków takich jak te, o których mowa w pkt 69 niniejszego wyroku, nie może zostać uznane za sprzeczne z zasadą pewności prawa, ponieważ stanowi ono konkretne wprowadzenie w życie zakazu stosowania nieuczciwych warunków przewidzianego w dyrektywie 93/13.

73 Ponadto zasada proporcjonalności, która stanowi ogólną zasadę prawa Unii, wymaga, aby przepisy krajowe wykonujące to prawo nie wykraczały poza to, co jest konieczne do osiągnięcia zamierzonych celów (zob. podobnie wyroki: z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C- 415/11, EU:C:2013:164, pkt 74; z dnia 8 grudnia 2022 r., BTA Baltic Insurance Company, C- 769/21, EU:C:2022:973, pkt 34). W konsekwencji do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny w świetle wszystkich okoliczności sporu w postępowaniu głównym, czy i w jakim zakresie uwzględnienie roszczeń konsumenta, takich jak te, o których mowa w pkt 69 niniejszego wyroku, wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celów przywołanych w pkt 68 niniejszego wyroku.

74 Wynika z tego, że w kontekście uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na to, że umowa ta nie może dalej obowiązywać po usunięciu zawartych w niej nieuczciwych warunków, dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie wykładni prawa krajowego, zgodnie z którą konsument ma prawo żądać od instytucji kredytowej rekompensaty wykraczającej poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, pod warunkiem poszanowania celów dyrektywy 93/13 i zasady proporcjonalności.

75 W drugiej kolejności, co się tyczy roszczeń przedsiębiorcy wobec konsumenta, należy wskazać, że podobnie jak w przypadku możliwości dochodzenia przez konsumenta roszczeń wynikających z nieważności umowy kredytu hipotecznego takie roszczenia mogą być dopuszczalne tylko wtedy, gdy nie zagrażają celom wskazanym w pkt 68 niniejszego wyroku.

76 Tymczasem przyznanie instytucji kredytowej prawa do żądania od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę, w danym przypadku, odsetek za zwłokę mogłoby podważyć odstraszący skutek zamierzony przez dyrektywę 93/13, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 60 opinii.

77 Trybunał miał już okazję wyjaśnić w innym kontekście, że gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania odstraszącego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez

zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byłiby oni zachęceni do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być uznane za nieważne, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców (wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C- 618/10, EU:C:2012:349, pkt 69).

78 Podobnie wykładnia prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy, a tym samym otrzymania wynagrodzenia za korzystanie tego kapitału przez konsumenta, przyczyniłaby się do wyeliminowania odstrasżającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez uznanie tej umowy za nieważną.

79 Ponadto skuteczność ochrony przyznanej konsumentom przez dyrektywę 93/13 byłaby zagrożona, gdyby byli oni narażeni, w ramach powoływania się na swoje prawa wynikające z tej dyrektywy, na ryzyko konieczności zapłaty takiej rekompensaty. Jak podkreślił rzecznik generalny w pkt 61 opinii, taka wykładnia groziłaby stworzeniem sytuacji, w których bardziej korzystne dla konsumenta byłoby raczej kontynuowanie wykonania umowy zawierającej nieuczciwy warunek niż skorzystanie z praw, które wywodzi on ze wspomnianej dyrektywy.

80 Rozumowania tego nie może podważyć argumentacja Banku M., zgodnie z którą w braku możliwości żądania przez przedsiębiorców rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę, w danym przypadku, odsetek za zwłokę, konsumenci uzyskaliby „darmowy” kredyt. Nie może go również podważyć argumentacja Banku M. i Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego (Polska), zgodnie z którą stabilność rynków finansowych byłaby zagrożona, gdyby banki nie mogły żądać od konsumentów takiej rekompensaty.

81 W tym względzie, po pierwsze, zgodnie z zasadą *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* (powołujący się na własny występ nie będzie wysłuchany) nie można dopuścić ani do tego, by strona czerpała korzyści gospodarcze ze swojego niezgodnego z prawem zachowania, ani do tego, by otrzymała odszkodowanie za niedogodności nim wywołane.

82 W niniejszej sprawie, jak zauważył w istocie rzecznik generalny w pkt 58 opinii, ewentualne uznanie umowy kredytu hipotecznego za nieważną jest skutkiem stosowania nieuczciwych warunków przez Bank M. W związku z tym nie może on uzyskać odszkodowania za utratę zysku analogicznego do tego, jaki zamierzał osiągnąć ze wspomnianej umowy.

83 Po drugie, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 63 opinii, argument dotyczący stabilności rynków finansowych nie ma znaczenia w ramach wykładni dyrektywy 93/13, która ma na celu ochronę konsumentów. Ponadto nie można dopuścić, by przedsiębiorcy mogli obejść cele realizowane przez dyrektywę 93/13 ze względu na

zachowanie stabilności rynków finansowych. Do instytucji bankowych należy bowiem organizacja działalności w sposób zgodny z tą dyrektywą.

84 W konsekwencji w kontekście uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na to, że nie może ona dalej obowiązywać po usunięciu zawartych w niej nieuczciwych warunków, dyrektywa 93/13 stoi na przeszkodzie wykładni prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty.

85 W świetle całości powyższych rozważań na zadane pytanie należy odpowiedzieć, że w kontekście uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na to, że nie może ona dalej obowiązywać po usunięciu z niej nieuczciwych warunków, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że:

- nie stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą konsument ma prawo żądać od instytucji kredytowej rekompensaty wykraczającej poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, pod warunkiem poszanowania celów dyrektywy 93/13 i zasady proporcjonalności, oraz
- stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty.

W przedmiocie kosztów

86 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

W kontekście uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na to, że nie może ona dalej obowiązywać po usunięciu z niej nieuczciwych warunków,

art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

należy interpretować w ten sposób, że:

– nie stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą konsument ma prawo żądać od instytucji kredytowej rekompensaty wykraczającej poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, pod warunkiem poszanowania celów dyrektywy 93/13 i zasady proporcjonalności, oraz

– stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty.

Lycourgos

Rossi

Bonichot

Rodin

Spineanu-Matei

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 15 czerwca 2023 r.

Sekretarz

Prezes izby

A. Calot Escobar

C. Lycourgos

* Języki postępowania: polski.